

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Коваль Світлана Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедра обліку і оподаткування, Херсонський державний аграрно-економічний університет, вул. Стрітенська, 23, м. Херсон, 73006, Україна
e-mail: koval_s_2017@ukr.net

Шахман Карина Геннадіївна, студентка 3 курсу спеціальності 071 Облік і оподаткування, Херсонський державний аграрно-економічний університет
вул. Стрітенська, 23, м. Херсон, 73006, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Коваль Светлана Викторовна, кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и налогообложения, Херсонский государственный аграрно-экономический университет, ул. Сретенская, 23, г. Херсон, 73006, Украина
e-mail: koval_s_2017@ukr.net

Шахман Карина Геннадьевна, студентка 3 курса специальности 071 Учет и налогообложение, Херсонский государственный аграрно-экономический университет, ул. Сретенская, 23, г. Херсон, 73006, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Koval Svetlana, Candidate of Economics, Associate Professor Department of Accounting and Taxation, Kherson State agrarian and economic University, Str. Sretenskaya, 23, Kherson, 73006, Ukraine
e-mail: koval_s_2017@ukr.net

Shakhman Karina, 3rd year student majoring in 071 Accounting and Taxation, Kherson State Agrarian and Economic University
Str. Sretenskaya, 23, Kherson, 73006, Ukraine

Подано до редакції 11.02.2021

Прийнято до друку 04.03.2021

УДК 334.716:658

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-48-33-39>

**ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ
НА ЗАСАДАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ**

**Мармуль Л. О.,
Левасва Л. Ю.,
Посполіт В. В.**

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти формування й забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств з урахуванням рівнів, динаміки та інших особливостей їх фінансово-економічної стійкості та економічної безпеки.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних напрямків підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на засадах їх фінансово-економічної стійкості та безпеки.

Методологічною основою статті є загальнометодологічні підходи, а саме: діалектичний, історичний, монографічний, системно-структурного аналізу і синтезу до вивчення економічних явищ і процесів. У роботі використані законодавчі й нормативно-правові акти з питань розвитку та формування конкурентоспроможності аграрних підприємств, їх фінансово-економічної стійкості та безпеки; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених з питань теорії й практики забезпечення конкурентоспроможності як однієї з основних категорій ринкового механізму та управління в сільському господарстві; аналітичні й статистичні матеріали Державної служби статистики.

Результати статті. Визначено, що провідне значення у забезпеченні конкурентоспроможності аграрних підприємств мають конкурентні переваги, а також фінансово-економічна стійкість та економічна безпека. Визначено чинники та складові забезпечення останніх. Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення фінансово-економічної стійкості, забезпечення економічної безпеки як підґрунтя стабільної конкурентоспроможності й запоруки її зростання на перспективу.

Галузь застосування результатів. В управлінні аграрних підприємств, у навчальному процесі закладів вищої освіти при підготовці фахівців з економіки та менеджменту.

Висновки. Визначено, що найбільш суттєвою особливістю теорії й практики функціонування підприємств сільського зеленого туризму у європейських країнах є розширення їх функцій з суто бізнесових до більш суспільно необхідних та значимих – як інструментів збереження та відтворення сільських територій, у т.ч. депресивних. Це забезпечує більшу їх підтримку на рівні місцевих громад,

державної влади, що доцільно на всіляке використання. Також доцільно використовувати апробовані механізми й форми туристичної діяльності на селі.

Ключові слова: аграрні підприємства, конкурентоспроможність, фінансово-економічна стійкість, економічна безпека, рівні, індикатори, підвищення, розвиток, управління.

ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯ НА ОСНОВЕ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ И БЕЗОПАСНОСТИ

Мармуль Л. А.,
Леваева Л. Ю.,
Посполит В. В.

Предметом исследования являются теоретико-методические и практические аспекты формирования и обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий с учетом уровня, динамики и других особенностей их финансово-экономической устойчивости и экономической безопасности.

Целью статьи является обоснование теоретико-методических основ и практических направлений повышения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий на основе их финансово-экономической устойчивости и безопасности.

Методологической основой статьи является общеметодологические подходы, а именно: диалектический, исторический, монографический, системно-структурный анализ и синтез к изучению экономических явлений и процессов. В работе использованы законодательные и нормативно-правовые акты по вопросам развития и формирования конкурентоспособности аграрных предприятий, их финансово-экономической устойчивости и безопасности; научные труды ведущих отечественных и зарубежных ученых по вопросам теории и практики обеспечения конкурентоспособности как одной из основных категорий рыночного механизма и управления в сельском хозяйстве; аналитические и статистические материалы Государственной службы статистики Украины.

Результаты статьи. Определено, что ведущее значение в обеспечении конкурентоспособности аграрных предприятий имеют конкурентные преимущества, а также финансово-экономическая устойчивость и экономическая безопасность. Определены факторы и составляющие обеспечения последних. Предложен комплекс мероприятий по повышению финансово-экономической устойчивости, обеспечение экономической безопасности как основы стабильной конкурентоспособности и залога ее роста на перспективу.

Область применения результатов. В управлении аграрных предприятий, в учебном процессе высших учебных заведений при подготовке специалистов по экономике и менеджменту.

Выводы. Определено, что наиболее существенной особенностью теории и практики функционирования предприятий сельского зеленого туризма в европейских странах является расширение их функций по чисто бизнес к более общественно необходимым и значимых – как инструментов сохранения и воспроизводства сельских территорий, в т.ч. депрессивных. Это обеспечивает большую их поддержку на уровне местных общин, государственной власти, целесообразно на всемерное использование. Также целесообразно использовать апробированные механизмы и формы туристической деятельности на селе.

Ключевые слова: аграрные предприятия, конкурентоспособность, финансово-экономическая устойчивость, экономическая безопасность, равные, индикаторы, повышение, развитие, управление.

FORMATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES' COMPETITIVENESS ON THE BASIS OF FINANCIAL AND ECONOMIC SUSTAINABILITY AND SECURITY

Marmul Larisa,
Levaieva Liudmyla,
Pospolit Vitaliy

The subject of the research is theoretical-methodical and practical aspects of formation and ensuring the agricultural enterprises' competitiveness taking into account the levels, dynamics, and other features of their financial and economic sustainability and economic security.

The purpose of the article is to substantiate the theoretical and methodological principles and practical ways of increasing agricultural enterprises' competitiveness based on their financial and economic sustainability and security.

The methodological bases of the article are general methodological approaches, namely: dialectical, historical, monographic, system-structural analysis, and synthesis to the study of economic phenomena and processes. Legislative and normative-legal regulations for development and formation of agricultural enterprises' competitiveness, their financial and economic sustainability and security; scientific works of leading domestic and foreign scientists on the theory and practice of competitiveness as one of the main categories of market mechanism and management in agriculture; analytical and statistical materials of the State Statistics Service are used in the work.

In the work the methods of economic researches are used: abstract and logical – for substantiation of theoretical and methodical bases of agricultural enterprises' competitiveness formation in the conditions of their financial and economic sustainability and security; in the formation of theoretical generalizations, factors and principles of competitiveness management, critical analysis of other authors' research; statistical and economic – in determining the

competitiveness of agricultural enterprises; marketing – when researching the food market and assessing market conditions for the future; comparative – when comparing indicators of enterprises' competitiveness of the given region and agro sphere industry with the other ones; graphic – to determine structural changes in the food market; system-structural – to analyze the resource potential of agricultural enterprises' competitiveness; analytical forecasting – to determine the system of measures of organizational and economic mechanism for its provision; economic and mathematical modelling – to substantiate the increasing of agricultural enterprises' competitiveness, taking into account the levels of their financial and economic sustainability and security.

The results of the article. *It is determined that the leading importance in ensuring the agricultural enterprises' competitiveness belongs to the competitive advantages, as well as their financial and economic sustainability and economic security. The factors and components of providing the latter are determined. A set of measures to increase financial and economic sustainability, ensure economic security as a basis for stable competitiveness, and assurance of its growth in the future is proposed.*

Field of application of results. *The results can be used in the management of agricultural enterprises, in the educational process of higher education institutions, in training the specialists in economics and management.*

Conclusions. *It is determined that the most significant feature of the theory and practice of rural green tourism enterprises in European countries is the expansion of their functions from purely business to more socially necessary and significant – as tools for preservation and reproduction of rural areas, including depressed ones. This provides for their greater support at the level of local communities and government, which is appropriate for all uses. It also makes sense to use the well-tested mechanisms and forms of tourism in the countryside.*

Key words: *agricultural enterprises, competitiveness, financial and economic sustainability, economic security, levels, indicators, increase, development, management.*

JEL Classification: *Q12, Q14, E63, G30.*

Постановка проблеми. Управління формуванням та підвищенням конкурентоспроможності аграрного виробництва в Україні належать до пріоритетних завдань економічного розвитку національної економіки. Це визначається винятковим значенням аграрного підприємництва у забезпеченні збереження й відтворення довкілля, аграрного ринку, здійсненні зовнішньоекономічних зв'язків, створення продовольчої безпеки держави.

Актуальність вирішення проблеми конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств посилюється фактором членства країни у Світовій організації торгівлі (СОТ). Тільки конкурентоспроможні підприємства можуть виробляти продовольчу продукцію у відповідності до вимог міжнародних стандартів, використовувати переваги міжнародного співробітництва в інвестуванні, кредитуванні, сертифікації, страхуванні, науково-технічному забезпеченні сільськогосподарського виробництва та реалізації продовольчих товарів.

При цьому важливе значення має врахування регіональних особливостей функціонування сільськогосподарських підприємств та формування ринку продовольчої продукції. Саме конкурентоспроможність визначає місце та роль аграрних підприємств у територіальному поділі як в регіоні, так і в країні та за її межами. З іншої сторони, її основоположними чинниками виступають фінансово-економічна стійкість та безпека суб'єктів господарювання. Адже у випадку проблем з названими аспектами функціонування мова може йти тільки про виживання агробізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств досліджували відомі українські та зарубіжні економісти: В. Бойко, В. Геєць, О. Гудзинський, М. Ігнатенко, Л. Леваєва, С. Кучеренко, С. Кваша, Ю. Кирилов, М. Малік, Л. Мармуль, О. Шпикуляк, М. Портер, П. Друкер, Ф. Котлер. В їх працях всебічно розглянуті проблеми формування конкурентного середовища і конкурентних відносин, соціальної відповідальності агробізнесу, державної підтримки товаровиробників, стратегії конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств. Проте питання використання виробничих ресурсів, інвестиційно-інноваційного забезпечення, факторів спеціалізації, інновацій у підвищенні конкурентоспроможності з урахуванням особливостей та рівнів їх фінансово-економічної стійкості та безпеки функціонування висвітлені недостатньо. Це потребує подальших розробок, зумовило вибір теми і завдань даної статті.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних напрямків підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на засадах їх фінансово-економічної стійкості та безпеки.

У процесі роботи використані методи економічних досліджень: абстрактно-логічний – для обґрунтування теоретико-методичних засад формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в умовах їх фінансово-економічної стійкості і безпеки; при формуванні теоретичних узагальнень, факторів та принципів управління конкурентоспроможністю, критичному аналізі досліджень інших авторів; статистико-економічні – при визначенні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств; маркетингові – при дослідженні ринку продовольства та оцінці кон'юнктури ринку на перспективу; порівняльний – при порівнянні показників конкурентоспроможності підприємств даного й інших регіонів та галузей агросфери; графічний – для визначення структурних змін на продовольчому ринку; системно-структурний – для аналізу ресурсного потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств; аналітичного прогнозування – для визначення системи заходів організаційно-економічного механізму її забезпечення; економіко-математичного моделювання – для обґрунтування підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств з урахуванням рівнів їх фінансово-економічної стійкості та безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як показує вітчизняний та світовий досвід функціонування підприємницьких структур в усіх галузях аграрного виробництва, здобуття конкурентних переваг є важливим чинником формування їх конкурентоспроможності, але все ж не завжди її забезпечує. Наразі, конкурентоспроможність потрібно не лише здобути, але й утримати. Також важливо пам'ятати, що будь-яка перевага над конкурентами досягається за рахунок інновацій. Відзначимо, що для забезпечення конкурентних переваг сучасних аграрних підприємств можна сформулювати чотири правила його здійснення:

1. Сільськогосподарське підприємство повинне виробити кращу на ринку пропозицію, засновану на її перевагах у певних елементах цінності. Різні споживачі потребують різних цінностей. Жодне з підприємств не може бути кращим за всіма складовими цінності продовольчої продукції, тому воно повинне вибрати цільових споживачів і сконцентруватися на пропозиції їм найбільшої цінності за одним або кількома з напрямів. Покупці усвідомляють, що повинні робити вибір, і розуміють, що, якщо вони купують товар у постачальника із «найнижчими цінами», не варто розраховувати на найкраще індивідуальне обслуговування та споживання.

2. Підтримувати порогові стандарти за іншими складовими цінності. Споживачі не очікують якихось видатних досягнень за іншими компонентами цінності, проте вони розраховують на дотримання виробниками прийнятних на ринку стандартів. Сільськогосподарська сировина за найменшою на ринку ціною навряд чи знайде свого покупця, якщо її властивості і витрати на переробку або доробку не будуть прийнятними.

3. Домінувати на ринку, постійно підвищуючи цінність. Конкуренція сприяє неухильному зростанню очікувань споживачів. Те, що сьогодні є конкурентною перевагою, завтра перестає нею бути. Сільськогосподарські підприємства повинні безперервно розвиватися, зростати швидше за конкурентів.

4. Підприємствам необхідно побудувати високоорганізовану операційну модель, що забезпечить надання найвищої цінності продукції, яка виробляється та реалізується на аграрному ринку.

Вихід на ринок із найкращою пропозицією передбачає, що аграрне підприємство організувало свою діяльність так, щоб сприяти максимізації цільової складової цінності. Якщо підприємство концентрується на інноваціях і лідерству за продукцією, його операційна модель буде відрізнятися від тієї, що забезпечує цінове лідерство.

Також до важливих аспектів управління та забезпечення конкурентоспроможності підприємства відносяться ідентифікація його фінансового становища та економічної безпеки. На сьогодні немає єдиної думки з приводу змісту термінів економічної безпеки підприємств (ЕБП). У найбільш широкому розумінні економічна безпека підприємства – це становище найбільш ефективного використання ресурсів для передбачення загроз і забезпечення стабільного його функціонування на теперішній час і в майбутньому.

Ковальов Т. і Сухорукова Т. пропонують таке визначення: економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відображаються негативно на його діяльності [1, с. 51]. Раздіна Є. розуміє це поняття так: економічна безпека підприємств – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів [2, с. 65].

Капустін Н. визначає економічну безпеку підприємства як сукупність чинників, які забезпечують незалежність, фінансову стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів [3, с. 45]. Бендіков М. тлумачить економічну безпеку підприємства (господарчого суб'єкта) як захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз [4, с. 7].

Виходячи з цього, фінансово-економічна стійкість й економічна безпека аграрних підприємств передбачає стійкий розвиток (тобто збалансований і безупинний), що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам). Вона характеризується сукупністю якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є її рівень. Його оцінка означає встановлення ступеня раціональності / оптимальності використання сукупних ресурсів за певними критеріями [5, с. 7].

З метою набуття найбільш високого рівня економічної безпеки й фінансово-економічної стійкості аграрні підприємства повинні передбачити зусилля із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи. Для цього вони використовують сукупність власних корпоративних ресурсів. Корпоративні ресурси розуміються як чинники агробізнесу, що використовуються власниками і менеджерами для виконання визначених цілей. Серед них виділяються, насамперед, такі ресурси: по-перше, це ресурс капіталу. Акціонерний капітал у поєднанні з позиковими фінансовими ресурсами є важливою внутрішньоорганізаційною структурою підприємства і дозволяє купувати й підтримувати інші корпоративні ресурси, попередньо відсутні у засновників.

По-друге, це ресурс персоналу. Менеджери аграрних підприємств, штат персоналу спеціалістів, виробничих робітників і службовців з їх знаннями, досвідом і навичками є основною провідною і сполучною ланкою, що поєднує в одне ціле всі чинники будь-якого бізнесу, забезпечуючи проведення у життя його ідеології, а також досягнення цілей. Оптимізація менеджменту – один із ключових елементів оптимізації, безпеки, стійкості й конкурентоспроможності аграрних підприємств взагалі. Наприклад, промисловий інноваційний менеджмент як група освічених, ініціативних, здібних до скоординованої праці й управління іншими людьми, менеджерів складає вельми важливий прошарок у соціальній структурі суспільства. На його частку припадає близько 3,0% всіх зайнятих в економіці провідних країн.

Наступним є ресурс інформації й технологій. Інформація, що стосується усіх сторін діяльності підприємства, є сьогодні найбільш цінним і дорогим з ресурсів підприємства. Саме інформація про зміну політичної, соціальної, економічної та екологічної ситуації, динаміка аграрних ринків, науково-технічна й технологічна інформація, конкретні ноу-хау, що стосуються певних аспектів агробізнесу, нове в методах організації й управління дозволяє підприємствам агросфери адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища бізнесу, ефективно планувати і здійснювати свою господарську діяльність.

Четвертим є ресурс техніки й обладнання. На основі фінансових, інформаційно-технологічних і кадрових можливостей, що мають аграрні підприємства, вони купують технологічне й інше обладнання, необхідне і доступне, виходячи з наявних ресурсів. П'ятим є ресурс прав. З розвитком цивілізації, виснаженням природних ресурсів і підвищенням цінності нематеріальних активів різко зростає роль ресурсу прав.

Цей ресурс включає до свого складу права на використання патентів, ліцензії і квоти на використання природних ресурсів, а також експортні квоти, права на користування землею. Він дозволяє аграрним підприємствам долучитися до використання передових технологічних розробок, не проводячи власних наукових досліджень, що дорого коштують, а також отримати доступ до унікальних можливостей розвитку бізнесу.

Функціональними складовими фінансово-економічної безпеки, економічної безпеки та конкурентоспроможності на їх основі для аграрних підприємств є наступні, істотно відмінні одна від одної за своїм змістом:

- фінансова складова: досягнення найбільш ефективного використання капіталу й усіх інших сукупних фінансових ресурсів;
- соціальна та інтелектуальна складова: формування, збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємств; ефективне управління персоналом, його належна мотивація й особистісне зростання працівників;
- інноваційна техніко-технологічна й інформаційна складова: ступінь відповідності застосованих на аграрних підприємствах технологій сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів та їх відтворення;
- нормативно-правова складова: всебічне правове забезпечення діяльності аграрних підприємств, дотримання чинного законодавства;
- екологічна складова: дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля, безпека продовольчої продукції;
- силова складова: забезпечення фізичної безпеки працівників аграрних підприємств (передовсім, керівників та власників) і збереження їх майна, комерційної таємниці.

Кожна з наведених функціональних складових економічної безпеки аграрних підприємств характеризується власним змістом, набором функціональних критеріїв і способами забезпечення. Так, процес забезпечення фінансової складової як запоруки конкурентоспроможності може бути визначений як сукупність робіт для досягнення максимально високого рівня платоспроможності й ліквідності оборотних активів, моделювання найбільш ефективної структури капіталу аграрного підприємства. Також йдеться про підвищення якості планування та здійснення фінансово-господарської діяльності в усіх напрямках стратегічного і оперативного планування й управління технологічним, інтелектуальним і кадровим потенціалом підприємства, його основними та обіговими активами з метою максимізації прибутку і підвищення рівня рентабельності агробізнесу.

Розглянувши основні складові економічної безпеки аграрного підприємства та її показники, слід вказати про тісний взаємозв'язок економічної безпеки держави та підприємства. Від стану окремих підприємств залежить конкурентоспроможність продукції, рівень використання потужностей і ресурсів, фінансова й виконавча дисципліна, продумана політика ціноутворення. Економічна безпека держави є похідною забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання агросфери. Конкурентоспроможність структурних одиниць на рівні аграрних підприємств обумовлює національну продовольчу безпеку, сприяючи державному престижу на світовому аграрному ринку. З іншої сторони, економічна безпека держави є базою, що визначає захищеність окремих виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Отже, економічна безпека є універсальною категорією, яка відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на усіх рівнях. Найбільший вплив на формування економічної безпеки підприємства справляє держава. Використовуючи прямі та непрямі прийоми втручання й інститути, вона регулює економічний і соціальний розвиток країни. Однак інтереси окремих підприємств і держави не завжди збігаються. Їх спільним мірилом виступає економічна безпека.

Проблема полягає у тому, що, створюючи базу для економічної безпеки держави, необхідно не завдати шкоду інтересам підприємств. Велика сукупність проблем, з якими пов'язана економічна безпека аграрних підприємств, вимагає системного їх розподілу у таких напрямках: фінансовий, інноваційно-техніко-технологічний, інтелектуальний і соціальний; нормативно-правовий, екологічний та ін. Ці напрями або підсистеми являють собою комплекс завдань і показників. Підвищити її можна, тільки результативно працюючи в усіх напрямках системно та узгоджено.

Практичними заходами щодо зміцнення фінансово-економічної стійкості, економічної безпеки, отже, й конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств найбільш загальному вигляді мають стати:

- у межах інноваційної техніко-технологічної складової – реструктуризація низькорентабельних і збиткових підприємств; створення нових організаційно-виробничих структур з науково-дослідними підрозділами; використання лізингу; активна участь у міжнародних виставках, семінарах; відтворення наукових кадрів;

- у межах ресурсної складової – удосконалення системи розрахунків; підвищення продуктивності праці; збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження; стимулювання енерго- та ресурсозберігаючого напрямку наукових впроваджень;

- у межах фінансової складової – застосування принципу дотримання критичних строків кредитування; створення інформаційного центру для постійних відомостей про заборгованість підприємств і перекриття каналів втрат інформації; перевірка податкових та інших обов'язкових платежів; використання нових форм партнерських зв'язків, у тому числі франчайзингу;

- у межах соціальної складової – наближення рівня оплати праці працівників до показників розвинутих держав; залучення їх до управлінських функцій; підвищення кваліфікації працівників; зацікавленість та зусилля менеджменту у сприянні мікрокліматі, етиці ділового спілкування, високої репутації, здійснення ейчар-брендингу аграрних підприємств.

Висновки. Таким чином, у сучасних умовах розвитку аграрних підприємств всіх форм та масштабів господарювання досягнення їх конкурентних переваг на внутрішньому й зовнішньому аграрних ринках управління формуванням та підвищенням їх конкурентоспроможності повинне спиратися на фінансово-економічну стійкість та економічну безпеку. Тому кожне з аграрних підприємств має здійснювати не просто комплекс заходів, а мати програму або план конкретних дій, спрямованих на створення високої фінансово-економічної стійкості й надійної економічної безпеки. Це дозволить приймати й здійснювати тактичні й стратегічні управлінські рішення щодо забезпечення стабільної конкурентоспроможності та її підвищення на перспективу.

Список використаних джерел

1. Ковальов Д., Сухорукова Т. Економічна безпека підприємства. *Економіка України*. 1998. № 10. С.48-52.
2. Раздіна Е. Комерційна інформація і економічна безпека підприємства. *Бізнес-інформ*. 1997. № 24. С. 63-65.
3. Капустін Н. Економічна безпека галузі і фірми. *Бізнес-інформ*. 1999. № 11-12. С. 45-47.
4. Бендіков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект). *Консультант директора*. 2000. № 2. С. 7-13.
5. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие. М. : ЗАО «Финстатинформ», 2002. 128 с.
6. Ігнатенко М. М., Мармуль Л. О. Облік, оцінка й діагностика фінансово-економічних результатів діяльності у стратегічному менеджменті підприємств і організацій. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 6(11). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/11-2017-ukr>
7. Ігнатенко М. М., Адамчук О. О. Підвищення конкурентоспроможності підприємств сільського зеленого туризму на засадах брендингу та маркетингових стратегій. *Агросвіт*. 2020. № 11. С. 50–57.
8. Мармуль Л. О. Підвищення доходності фермерських господарств. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 74-78.
9. Стахів О. А., Адамчук Т. Л. Фактори конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 360-365.
10. Мармуль Л., Лугова О. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Економіст*. 2012. № 2. С. 24-26.
11. Романюк І. А. Державна соціальна політика в забезпеченні продуктивної зайнятості сільського населення. *Економіка АПК*. 2014. № 10. С. 105-109.
12. Ihnatenko M., Sarapina O., Sakun A., Marmul L. and Pylypenko K. Models of implementation of enterprises in agricultural green tourism in European countries and assessment of their efficiency. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*, 8(12), 2019, pp. 337-340.

References

1. Kovalev, D., Sukhorukova, T. (2005). *Ekonomichna bezpeka pidprijemstva [Economic security of enterprise]*. *Economics of Ukraine*, 10, 48-56. [in Ukr.].
2. Razdina, E. (1997). *Kommercheskaya informatsiya i ekonomicheskaya bezopasnost' predpriyatiya [Commercial information and economic security of enterprise]* *Biznes-inform – Business-Inform*, 24, 63-65. [in Ukr.].
3. Kapustin, N. (1999). *Ekonomicheskaya bezopasnost' otrasli i firmy [Economic security industries and firms]*. *Biznes-inform – Business Inform*, 11-12, 45-47. [in Ukr.].
4. Bendikov, M. (2000). *Jekonomicheskaja bezopasnost' promyshlennogo predpriyatija organizational methodical aspect [The economic security of industrial enterprises, organizational methodical aspect]*. *Consultant Director*, 2, 7-13. [in Rus.].
5. Senchagov V. K. (2007). *Ekonomicheskaya bezopasnost': geopolitika, globalizatsiya, samosokhranenie i razvitie. [Economic security: geopolitics, globalization, self-preservation and development]*. М. : ЗАО «Финстатинформ». [in Rus.].
6. Ihnatenko, M. M. and Marmul', L. O. (2017). *[Accounting, evaluation and diagnosis of financial and economic results of activities in the strategic management of enterprises and organizations]*. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya*, 6(11). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/11-2017-ukr> [in Ukr.].
7. Ihnatenko, M. and Adamchuk, O. (2020). *Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidprijemstv silskoho zelenoho turizmu na zasadakh brendynhu ta marketynhovyykh stratehii [Improving the competitiveness of rural green tourism enterprises on the basis of branding and marketing strategies]*. *Agrosvit*, 11, 50–57. [in Ukr.].
8. Marmul L. O. (2008). *Pidvyshchennia dokhodnosti fermerskykh hospodarstv [Advanced profitability of farmer's government]*. *Ekonomika APK*, 5, 74-78. [in Ukr.].

9. Stakhiv O. A., Adamchuk T. L. (2017). *Faktory konkurentospromozhnosti silskohospodarskoho pidpriemstva* [Factors of competitiveness of the Silk and Gospodar enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo*, 12, 360-365. [in Ukr.].

10. Marmul', L. & Luhova, O. (2012). *Metodychni pidkhody do otsinky ekonomichnoho potentsialu sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv* [Methodical approaches to assessing the economic potential of agricultural enterprises]. *Ekonomist*, 2, 24-26. [in Ukr.].

11. Romaniuk, I. A. (2014). *Derzhavna sotsial'na polityka v zabezpechenni produktyvnoyi zaynyatosti sil's'koho naseleennya* [State social policy in ensuring productive employment of rural population]. *Ekonomika APK*, 10, 105-109. [in Ukr.].

12. Ihnatenko M., Sarapina O., Sakun A., Marmul L. and Pylypenko K. (2019). *Models of implementation of enterprises in agricultural green tourism in European countries and assessment of their efficiency*. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*, 8(12), 337-340. [in Eng.].

ДАНИ ПРО АВТОРІВ:

Мармуль Лариса Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, 08401, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5589-9338>

Researcher ID: F-4924-2019

e-mail: marmul61@ukr.net

Леваєва Людмила Юрїївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, 08401, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0697-2700>

Researcher ID: Y-7228-2018

e-mail: lluda85@i.ua

Посполіт Віталій Валентинович, студент факультету фінансово-економічної і професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, 08401, Україна

e-mail: veettaall21@gmail.com

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Мармуль Лариса Александровна, доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»,

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав, 08401, Украина

e-mail: marmul61@ukr.net

Леваева Людмила Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав, 08401, Украина

e-mail: lluda85@i.ua

Посполит Виталий Валентинович, студент факультета финансово-экономической и профессионального образования

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав, 08401, Украина

e-mail: veettaall21@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Marmul Larisa, Doctor of Economics, Professor, Professor of the department of economics

Pereiaslav-Khmelnytsky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University

Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: marmul61@ukr.net

Levaieva Liudmyla, Ph.D., Assistant Professor of Economics Department

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: lluda85@i.ua

Pospolit Vitaliy, student of the Faculty of Financial, Economic and Vocational Education

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

e-mail: veettaall21@gmail.com

Подано до редакції 25.01.2021

Прийнято до друку 11.02.2021